

В. В. Мартиненко,

д. е. н., доцент, директор Центру післядипломної освіти та заочного (дистанційного навчання),
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: 0000-0001-9078-8345

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.7.11

РЕФОРМА БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ТА РЕАЛІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

V. Martynenko,

Doctor of Economics, Associate Professor, Director of the Center of Postgraduate
Education and Distance Learning, State Tax University, Irpin, Ukraine

FISCAL DECENTRALISATION REFORM: EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF POLAND
AND REALITIES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

У статті досліджено успішність реалізації реформи бюджетної децентралізації в Україні упродовж 2014—2020 рр., в основу якої було покладено досвіду Республіки Польща. Вивчено основні переваги польської моделі бюджетної децентралізації, реформу якої було реалізовано у 90-х роках ХХ ст. Визначено, що основними джерелами доходів місцевих бюджетів Республіки Польща є власні доходи (місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків і результати економічної діяльності гмін), загальні трансферти (вирівнювання, на освіту, на дороги, компенсаційні трансферти) та цільові трансферти з державного бюджету. На основі порівняння структури доходів місцевих бюджетів Республіки Польща та України встановлено, що основою відносної фінансової незалежності у досліджуваних країнах є прямі податки, ключова фіскальна роль серед яких належить податку на доходи фізичних осіб, а також неподаткові доходи.

The aim of the article is to investigate the reform experience of the Republic of Poland in the field of budgetary decentralisation and to compare the results of the budgetary decentralisation reform in Ukraine for 2014—2020. The article examines the success of the budget decentralisation reform in Ukraine during 2014—2020, which was based on the experience of the Republic of Poland. The main advantages of the Polish model of fiscal decentralization, the reform of which was implemented in the 1990s, were studied. It was determined that the main sources of revenues of local budgets of the Republic of Poland are their own revenues (local taxes and fees, part of national taxes and the results of economic activity of the commune), general transfers (equalization, education, roads, compensatory transfers) and targeted transfers from the state budget. On the basis of comparison of the structure of revenues of local budgets of the Republic of Poland and Ukraine, it was found that the basis of relative financial independence in the countries under study are direct taxes, the key fiscal role among which belongs to personal income tax, as well as non-tax revenues. The key to the success of fiscal decentralisation in the Republic of Poland was the favourable economic and financial environment. In Ukraine, however, the fiscal decentralisation reform faced significant obstacles in the context of economic recession and the need for fiscal consolidation. Indeed, the reorganization of sources of expenditure and public service financing required changes

in the structure of taxes, both at the state and regional levels, which led to tight fiscal rules. The challenge of fiscal decentralisation in 2020 was the crown crisis. In the Republic of Poland, the central government had spare financial resources, while in Ukraine austerity in public spending was successfully implemented.

Ключові слова: фінансова незалежність, фінансова політика, податок, коронакриза, джерела доходів місцеві бюджети.

Key words: fiscal policy, fiscal policy, tax, crown crisis, revenue sources, local budgets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансова політика, як складова фінансової політики держави, упродовж тривалого часу спрямовувалася виключно на податкове регулювання. Внаслідок переходу від централізованого процесу формування, розподілу та перерозподілу державних фінансових ресурсів до децентралізованого відбувається трансформація як діючої системи державного регулювання загалом, так і фінансової політики зокрема. Необхідні передумови трансформації основних пріоритетів фінансової політики створюються саме у ході реалізації заходів бюджетної децентралізації. Серед численних ідей і напрацювань стосовно вирішення проблем державного управління більшість суперечок точиться навколо різноманітних пропозицій реформування органів місцевого самоврядування. Найбільш дієвим напрямом, що впроваджується з 2014 року, стало спрямування реформ в Україні на децентралізацію владних повноважень та адміністративно-територіального устрою шляхом об'єднання територіальних громад, а також на реформування місцевого самоврядування в частині перерозподілу їх повноважень і фінансового забезпечення. Оскільки в Україні реформа бюджетної децентралізації реалізується наперед з урахуванням польського досвіду [1], варто детальніше зупинитися на основних перевагах польської моделі бюджетної децентралізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню закордонного досвіду реформ бюджетної децентралізації присвячено праці багатьох українських учених. Так, у праці [2] Т. Палійчук визначає основні етапи, інструменти, механізми, розбіжності та труднощі під час впровадження децентралізованої публічної влади і фінансової системи в Польщі. Я. Сарнецька дослідила досвід Польщі у бюджетній децентралізації та перспективи його використання в Україні [3]. О. Демченко і К. Яковенко порівняли бюджетну децентралізацію Словаччини, Польщі, Німеччини та України, а також визначили основні можливості та суперечності децентралізації в Україні [4]. М. Карлін обґрунтував шляхи вирішення проблем формування та використання місцевих бюджетів в Україні, насамперед бюджетів регіонів та об'єднаних територіальних громад, з урахуванням досвіду країн Європейського союзу [5]. В. Тропіна й А. Клименко дослідили формування доходів місцевих бюджетів в Україні за рахунок податкових надходжень і порівняли податкові джерела формування фінансових ресурсів територіальних громад в Україні та в окремих країнах ЄС [6]. Наразі дослідження результатів реформи бюджетної децентралізації в Україні у порівнянні з досвідом республіки Польща залишається маловивченою проблемою вирішення якої, розпочатому автором у працях [7; 8], присвячене це дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у дослідженні реформаторського досвіду Республіки Польща в царині бюджетної децентралізації та порівняльній оцінці результатів реформи бюджетної децентралізації в Україні за 2014–2020 рр.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У Польщі реформування органів місцевої влади на засадах децентралізації розпочалося з ухвалення Закону "Про самоврядування гмін" (1990), яким було визначено основні умови забезпечення фінансової незалежності гмін (так називаються органи територіального самоврядування низового рівня у Польщі, при цьому органами територіального самоврядування проміжного рівня є воєводства, а вищого рівня — повіти). Статтею 51 цього закону передбачається, що гміна здійснює фінансову діяльність самостійно, відповідно до її бюджету.

Найбільш важливі аспекти бюджетної децентралізації органів місцевого самоврядування Республіки Польща містяться у Конституції (статті 167 і 168), прийнятій в 1997 р.: гміни повинні бути забезпечені фінансовими засобами, що відповідають завданням, покладеним на них; бюджетні доходи органів місцевого самоврядування включають власні доходи, загальні та спеціальні трансферти з державного бюджету; також гміни мають право встановлювати місцеві податки і збори, визначати місцеві витрати в межах, встановлених законом. На кожному етапі реформи місцевого самоврядування в Республіці Польща пильну увагу було приділено питанням поглиблення фінансової незалежності гмін. Реалізація реформи адміністративно-територіальної системи та децентралізація бюджету значно сприяли утвердженню їх фінансової незалежності [9, с. 203].

Відповідно до Закону "Про доходи органів територіального самоврядування" (2003), виокремлено три головних складника доходів місцевих бюджетів:

- 1) власні доходи, до яких законом віднесено всі доходи органів місцевого самоврядування, за винятком отриманих офіційних трансфертів;
- 2) загальні трансферти;
- 3) цільові трансферти з державного бюджету [12, с. 106].

До власних доходів гмін входять такі види надходжень:

- податки: на нерухомість; земельний; лісовий; на транспортні засоби; податок з доходів фізичних осіб від підприємницької діяльності, що сплачується у формі податкової карти; на спадщину й дарунки; за справляння цивільно-правових дій;
- збори: гербовий; торговий; місцеві; за геологічні розробки; інші збори, що стягуються на підставі окремих законів;
- доходи від економічної діяльності бюджетних установ та організацій, що утримуються із бюджетів гмін, і комунального господарства;
- доходи від власності гмін;
- доходи у формі спадщини, пожертви або дарунків, зроблених на користь гмін;
- надходження від штрафів і санкцій;
- проценти на залишки коштів гмін у банківських установах і від наданих позик;
- дотації з бюджетів інших органів місцевого самоврядування;
- 5 % доходів, що стягуються на користь держави у зв'язку з реалізацією завдань державних адміністрацій;

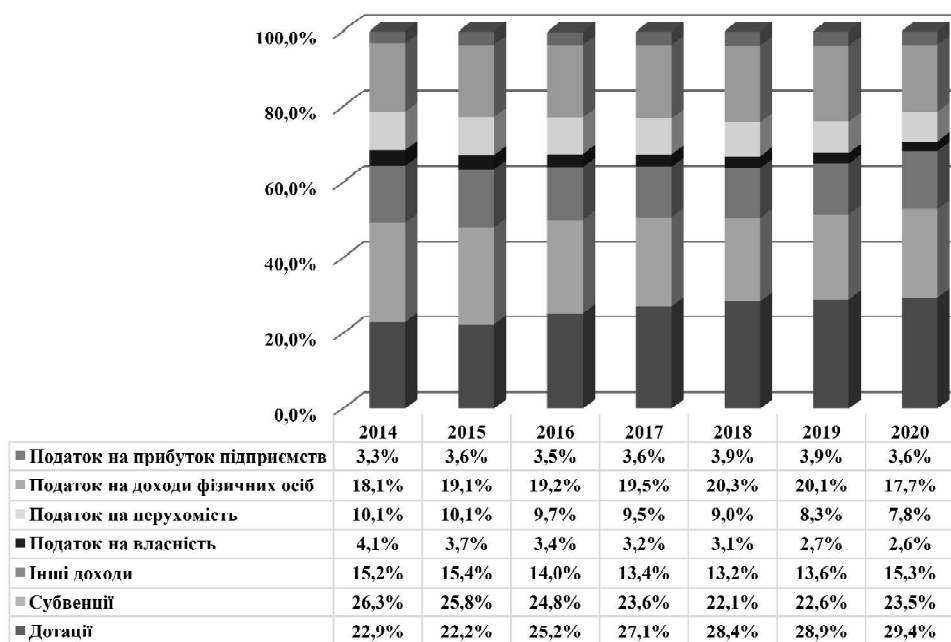

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів Республіки Польща, %

Джерело: сформовано та розраховано на основі даних: [10].

— частини надходжень від податку з доходів фізичних осіб;
 — 6,71 % податку на доходи юридичних осіб, розташованих на території гміни;
 — інші доходи, що належать гмінам відповідно до законодавства [9, с. 206].

Як зазначає П. Свяневич, з усіх органів територіального самоврядування Польщі лише гміни наділені податковими повноваженнями. При цьому їх податкові права, згідно із законодавчо визначеним переліком, полягають у повноваженнях щодо запровадження місцевих податків, регулювання податкових ставок у встановлених межах, надання пільг щодо їх сплати. Названі повноваження розповсюджуються на власні податкові доходи, які мають вагоме фінанське значення, зокрема, податок із нерухомості, земельний податок і податок із власників транспортних засобів, крім податків з доходів фізичних і юридичних осіб [13, с. 22—23].

У Польщі повіти та воеводства, що є органами місцевого самоврядування вищих рівнів, аналогічно з районними та обласними радами в Україні, не володіють повноваженнями самостійного запровадження власних податків і регулювання рівня оподаткування.

Суттєву роль у фінансуванні місцевого самоврядування Польщі відіграють доходи від операцій з муніципальною власністю: продажу будівель та землі, довгострокової оренди або лізингу комунального майна. Левову частку такого фінансування органів місцевого самоврядування складають кошти від здачі в оренду площ перших поверхів муніципальних будинків [13, с. 26—27].

Система трансфертів загального призначення, що передаються до бюджетів органів місцевого самоврядування, складається з таких елементів:

- трансфертів вирівнювання, що враховує головним чином відмінності в податкових надходженнях на одного мешканця;
- трансфертів на освіту, що розраховується на основі показника витрат на одного учня із застосуванням вищого вагового коефіцієнта для сільських районів та з урахуванням кількості дітей-інвалідів, деяких професійних середніх шкіл і шкіл для національних меншин;
- трансферти на дороги, обсяг яких залежить від протяжності доріг та інтенсивності руху;
- компенсаційних трансфертів, призначених для відшкодування втрат органів місцевого самоврядування,

понесених унаслідок ухвалення національним парламентом рішень про звільнення від сплати місцевих податків [9, с. 212—213].

Польська система трансфертів загального призначення базується на об'єктивних показниках, а тому захищена від політичних маніпуляцій і бюрократичних рішень. Критерії надання загальних трансфертів є відносно стабільними, що дає змогу органам місцевого самоврядування здійснювати довгострокове фінансове планування. З точки зору забезпечення фінансової незалежності цих органів, позитивним також є те, що ступінь бюджетного вирівнювання є не настільки високим, щоб позбавляти їх стимулів розвивати місцеве господарство та зміцнювати дохідну базу [13, с. 48—50].

Важливим елементом фінансової незалежності органів місцевого самоврядування Польщі є можливість самостійно вирішувати: виконувати чи не виконувати факультативні (необов'язкові) завдання [9]. Гміни мають право відмовитися або скасувати податок (плату), знизити ставки деяких місцевих податків (зокрема на нерухомість, транспортні засоби, землю та ліс), надавати пільги платникам або ж повністю звільняти їх місцевого оподаткування. Також гмінам законодавчо визначені повноваження щодо встановлення цін та плати за надані послуги [14, с. 162—163].

З боку урядової адміністрації регіональні розрахункові палати здійснюють нагляд за фінансовою діяльністю органів територіального самоврядування Польщі [15, с. 22]. У їх компетенції перебуває виявлення та відхилення тих рішень органів самоврядування з фінансових питань, які не відповідають законодавству.

Упродовж 2014—2020 рр. доходи місцевих бюджетів Республіки Польща зросли на 77 %, у тому числі обсяг власних доходів збільшився на 59 %, а обсяг дотацій — на 96 % (рис. 1).

Найбільшу фінансову роль у місцевих бюджетах Республіки Польща відіграє податок на доходи фізичних осіб, частка якого у сукупних доходах 2020 р. склала 17,7 % — скоротилася на 0,4 %, порівняно з 2014 р. та на 2,3 %, порівняно з 2019 р. У 2020 р., порівняно з 2019 р., зменшилася фінансова роль й інших бюджетотворювальних податків — податку на прибуток на 0,3 %, податку на нерухомість — на 0,5 %, податку на власність — на 0,1 %. Показово, що до 2017 року обсяг власних доходів місцевих бюджетів Польщі складав понад 50 % і

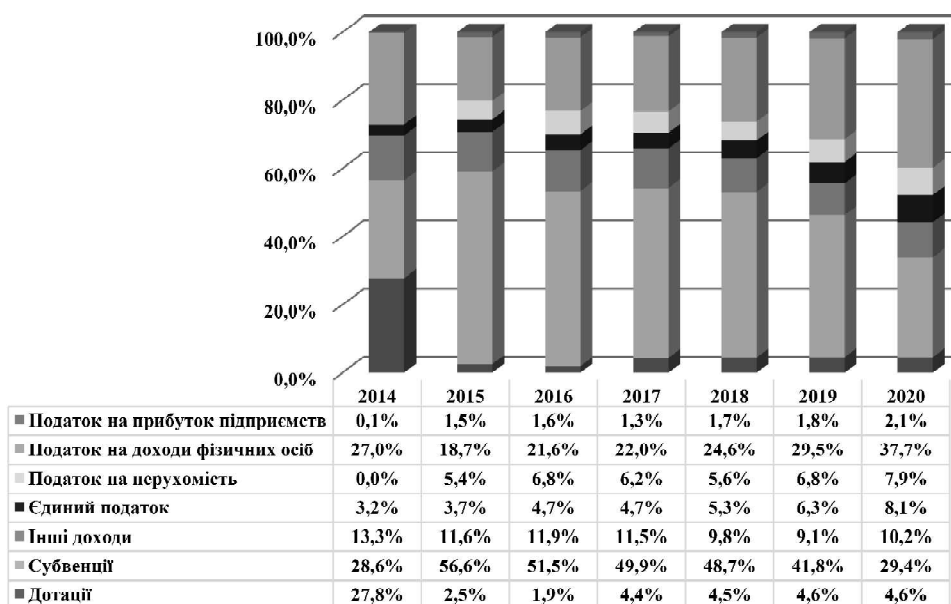

Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів України, %

Джерело: побудовано та розраховано на основі даних [11].

станом на 2020 рік скоротився до 47 %. Головною причиною зниження фіскальної ролі власних доходів і зростання ролі субвенцій і дотацій, що призвело до посилення відносної фінансової залежності місцевих бюджетів Республіки Польща від міжбюджетних трансфертів слід вважати наслідки коронакризи та протикарантинних заходів.

Порівняємо структуру доходів місцевих бюджетів Республіки Польща зі структурою доходів місцевих бюджетів України (рис. 2).

Упродовж 2014—2020 рр. — періоду реалізації реформи бюджетної децентралізації — доходи місцевих бюджетів України зросли у 2 рази, у тому числі обсяг власних доходів збільшився у 3,1 рази, а обсяг субвенцій — у 2,1 рази внаслідок як інфляційних та девальваційних процесів, так і в результаті реформи. При цьому в Україні частка власних доходів у 2018 р. склала 46,8 % (+3,2 %, порівняно з 2014 р.), а в Польщі — 49,3 % (-1,5 %, порівняно з 2014 р.). У 2019 р. відбулася суттєва реструктуризація джерел доходів місцевих бюджетів, внаслідок якої частка власних доходів зросла на 6,7 %, порівняно з 2018 р.

У перший рік коронакризи обсяг сукупних доходів місцевих бюджетів України зменшився на 16 %, у тому числі за рахунок скорочення обсягу міжбюджетних трансфертів на 38,5 % та зростання власних джерел доходів на 4 %. Режим економії державних витрат призвів до досягнення найвищого в історії рівня фінансової незалежності місцевих бюджетів України — 66 % власних доходів у 2020 коронакризовий рік. Це дає підстави вважати, що реалізація реформи бюджетної децентралізації була успішною як у період економічного зростання, так і під час коронакризи.

Найбільшу фіскальну роль у місцевих бюджетів України, як і Польщі, відіграє податок на доходи фізичних осіб, частка якого у сукупних доходах 2020 р. склала 37,7 % (+10,7 %, порівняно з 2014 р.), аж на 20 % більше, ніж у місцевих бюджетах Республіки Польща. Частка власних доходів місцевих бюджетів України у 2020 р. склала 66 %, що на 14,5 % вище, ніж у Республіці Польща.

В цілому, можна виокремити ряд тенденцій в реалізації фіскальної політики з позиції порівняння результатів бюджетної децентралізації Республіки Польща й України. Зауважимо, що, як податкові, так і неподаткові доходи відіграють важливу роль у забезпеченні місцевого самоврядування фінансової незалежності.

Зазвичай неподаткові доходи складають більшу частину власних доходів місцевого бюджету. Список цих доходів варіюється від країни до країни і в значній мірі визначається тим, які саме платні послуги місцеві органи влади надають населенню. Розмір таких доходів також істотно залежить від рівня забезпеченості власністю муніципалітетів й ефективності їх управління. В Україні неподаткові доходи також становлять десяту частину доходів місцевого бюджету, а у Республіці Польща — сьому.

Дослідження практики формування податкових надходжень місцевих бюджетів показує, що в його основі лежать прямі податки, як правило, це відрахування із загальнодержавних податків на доходи фізичних і юридичних осіб (21,4 % у Республіці Польща і 39,8 % в Україні). У деяких випадках, для задоволення фінансових потреб місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації їм передаються деякі непрямі податки. Найчастіше прибуткові податки мають значну фіскальну і, в той же час, регуляторну значимість як інструменти фінансового вирівнювання територій [16].

Податок на нерухомість можна вважати основним інструментом місцевого оподаткування (близько 8 % доходів місцевих бюджетів як у Республіці Польща, так і в Україні), причому оподаткування зазвичай поширюється як на будівлі, так і на землю; оподаткування транспортних засобів широко розповсюджене на місцевому рівні; практикуються також місцеві й екологічні податки.

ВИСНОВКИ

Отже, нині у світі відбувається посилення процесу бюджетної децентралізації та створення ефективного інституту місцевого самоврядування, вдосконалення механізмів взаємодії бюджетів у рамках єдиної бюджетної системи країни, оптимізація бюджетного процесу на всіх рівнях управління державними фінансами. Республіка Польща провела реформу бюджетної децентралізації упродовж 90-х років ХХ ст., а в Україні реформа бюджетної децентралізації стартувала у 2014 році. Ключем до успіху цього процесу у Республіці Польща стали сприятливі економічні і фінансові умови. В Україні ж в умовах економічного спаду та необхідності фінансової консолідації реформа бюджетної децентралізації зіткнулася зі значними перешкодами. Адже реорганізація джерел фінансування витрат і державних послуг

вимагала змін у структурі податків, як на державному, так і на регіональному рівнях, що призвело до жорстких фіскальних правил. Викликом бюджетної децентралізації у 2020 році стала коронакриза. В Республіці Польща центральний уряд мав у своєму розпорядженні вільні фінансові ресурси, а в Україні було успішно реалізовано режим економії державних витрат.

Література:

1. Федоренко В. А., Чернеженко О. М. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в контексті децентралізації: досвід Польщі для України (частина перша). Публічне право. 2015. № 2 (18). С. 37—44.
2. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація: досвід Польщі та можливості його використання в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Випуск 18. Частина 2. С. 134—138.
3. Сарнецька Я. А. Досвід Польщі у фіскальній децентралізації та перспективи його використання в Україні. Бізнес Інформ. 2017. № 12. С. 60—64.
4. Демченко О. П., Яковенко К. А. Європейський досвід бюджетної децентралізації та перспективи для України. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 16. С. 724—730.
5. Карлін М. Проблеми і перспективи фіскальної децентралізації в Україні в контексті світового досвіду. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. Том 3. № 19. С. 121—127. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-121-127>.
6. Тропіна В. Б., Клименко А. М. Податки у формуванні фінансового ресурсу територіальних громад: Україна та ЄС. Економічний вісник університету. 2021. Випуск 49. С. 181—188. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-181-188>.
7. Martynenko V. V. Study of international experience in the implementation of fiscal policy in the context of financial decentralization. International Journal of New Economics, Public Administration and Law. 2018. № 2. P. 15—25. DOI: [https://doi.org/10.31264/2545-093X-2018-2\(2\)-15-25](https://doi.org/10.31264/2545-093X-2018-2(2)-15-25).
8. Martynenko V. V. Estimation of the efficiency of the tax component of the fiscal policy in Ukraine. Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities: multi-authored monograph. Kielce: Publishing House "Baltija Publishing", 2019. P. 76—93.
9. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / Луїніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луїніної; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. К. 2010. 320 с.
10. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2020 / Blazeja M. (ed.). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2021, 169 s.
11. Бюджет України 2020: статистичний збірник. Київ: Міністерство фінансів України, 2021. 298 с.
12. Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрямки їх імплементації в Україні / НАН України; ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"; наук. редактор І. З. Сторонянська. Львів, 2018. 106 с.
13. Свяневич П. Основы фискальной децентрализации. Будапешт: Институт открытого общества, 2003. 77 с.
14. Мрочковська Б. Реалізація принципу фінансової незалежності в діяльності гмін. Світ фінансів. 2006. № 4. С. 162—163.
15. Недзельський А. Відкритість і прозорість бюджету держави у Польщі — законодавство і практика. Standards of Fiscal Transparency in Poland — Law and Practice / Ed. W. Misiąg. Gdansk: Gdansk Institute for Market Economics, 2003. P. 7—24.
16. Прокопенко Н. С., Тимошенко А. О. Забезпечення фіскальної безпеки держави в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. Вип. 27 (3). С. 72—77.

References:

1. Fedorenko, V. and Chernezhchenko, O. (2015), "Local government reform and territorial organization of public authorities in the context of decentralization: Polish experience for Ukraine (part 1)", *Publiczne prawo*, vol. 2 (18), pp. 37—44.
2. Paliychuk, T. V. (2016), "Fiscal decentralization: Poland experience and possibilities of its use in Ukraine", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 18, no. 2, pp. 134—138.
3. Sarnetska, Ya. A. (2017), "The Poland's experience in fiscal decentralization and prospects for its use in Ukraine", *Business Inform*, vol. 12, pp. 60—64.
4. Demchenko, O. P. and Yakovenko, K. A. (2018), "European experience of budget decentralization and perspectives for Ukraine", *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 16, pp. 724—730.
5. Karlin, M. (2019), "Problems and prospects of fiscal decentralization in Ukraine in the context of world experience", *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, vol 3, issue 19, pp. 121—127. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-121-127>.
6. Tropina, V. B. and Klymenko A. M. (2021), "Taxes in the formation of financial resources territorial communities: Ukraine and the EU", *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, vol. 49, pp. 181—188. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-181-188>.
7. Martynenko, V. V. (2018), "Study of international experience in the implementation of fiscal policy in the context of financial decentralization", *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*, vol. 2, pp. 15—25. DOI: [https://doi.org/10.31264/2545-093X-2018-2\(2\)-15-25](https://doi.org/10.31264/2545-093X-2018-2(2)-15-25).
8. Martynenko, V. V. (2019), "Estimation of the efficiency of the tax component of the fiscal policy in Ukraine", *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities*, Publishing House "Baltija Publishing", Kielce, pp. 76—93.
9. Lunina, I. O. (ed.), Kyrylenko, O. P. and Luchka, A. V. (2010), *Dyversyfikatsiia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv* [Diversification of local budget revenues], Institute of Economics and Forecasting, Kyiv, Ukraine.
10. Blazeja M. (2021), *Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2020* [Financial economy of local government units 2020], Główny Urząd Statystyczny - Statistics, Warsaw, Poland.
11. Ministry of Finance of Ukraine (2021), *Biudzhety Ukrainy 2020* [Budget of Ukraine 2020], Kyiv, Ukraine.
12. Storonianska, I. Z. (ed.) (2018), *Mekhanizmy administrativno-finsovoi detsentralizatsii: svitovi praktyky ta napriamky yikh implementatsii v Ukraini* [Administrative and financial decentralisation mechanisms: Global practices and their implementation in Ukraine], State institution "Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine", Lviv, Ukraine.
13. Svyanevich, P. (2003), *Osnovy fiskal'noj detsentralizatsii* [Fundamentals of fiscal decentralisation], Open Society Institute, Budapest, Hungary.
14. Mrochkovska, B. (2006), "Implementation of the principle of financial independence in the activities of the commune", *Svit finansiv*, vol. 4, pp. 162—163.
15. Nedzhel'skij, A. (2003), "Openness and transparency of the state budget in Poland — legislation and practice", *Standards of Fiscal Transparency in Poland — Law and Practice*, Institute for Market Economics, Gdansk, Poland, pp. 7—24.
16. Prokopenko, N. S. and Tymoshenko, A. O. (2017), "Providing the fiscal security of the state in the conditions of euro integration", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 27, no. 3, pp. 72—77.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2022 р.